

Приспадане на предварителното задържане при изпълнение на наказанието пробация.

ас. Светлин Антонов

Този проблем се отличава с много сериозно практическо значение при изпълнение на наказанието пробация. Спрямо част от осъдените е било реализирано предварително задържане, което налага този период от време да се приспадне при изпълнение на наказанието. Конкретно за наказанието пробация са характерни кратките срокове на предварително задържане, но не са изключение случаите, в които задържането е продължило значителен период от време. При анализа на приложението на чл. 59 от НК спрямо пробационните мерки, прави впечатление липсата на единна позиция от органите на съдебната власт – съд и прокуратура, както и различното му приложение от органите по изпълнение на наказанията. Всичко това налага изричното разработване на поставената тема.

Съгласно разпоредбата на чл. 59, ал. 1 от Наказателния кодекс (НК), времето, през което осъденият е бил задържан или по отношение на него е била взета мярка за неотклонение домашен арест, се приспада при изпълнение на наказанието лишаване от свобода или пробация, както следва:

- един ден задържане се зачита за един ден лишаване от свобода или за три дни пробация;
- два дни домашен арест се зачитат за един ден лишаване от свобода или за два дни пробация.

Веднага прави впечатление различното съотношение на задържането (лишаването от свобода) спрямо пробацията, от това, което е предвидено в текстовете на чл. 25, ал. 3 и чл. 43а, т. 2 НК. Когато се приспада търпяно наказание пробация от лишаване от свобода и в случаите на замяна на пробацията с лишаване от свобода, това следва да се случи в съотношение едно към две, докато в цитираната разпоредба на чл. 59, ал. 1, т. 1, пр. 2 НК това съотношение е едно към три. Това несъответствие съществува и в самия чл. 59 – ал. 1, т. 2 определя съотношението между домашния арест и пробацията да е едно към едно, а два дни домашен арест се равняват на един ден лишаване от свобода, т. е. и тук съотношението между пробацията и лишаването от свобода е едно към две. Посоченото несъответствие буди сериозни възражения и е необходимо във всички случаи на приспадане на пробацията от лишаване от свобода и обратно, това да става в едно и също съотношение. Съществуването на пободно разминаване в НК не може да бъде подкрепено, което предизвиква нуждата от промяна на чл. 59.

Приложението на чл. 59 НК в практическото изпълнение на наказанието пробация, предизвиква някои съществени затруднения, породени от особения характер на това наказание. То е единно, независимо от броя на мерките, които са наложени от съда при неговата индивидуализация, като наложените мерки могат да имат и различна продължителност. Приспадането следва да се приложи спрямо всички пробационни мерки, до размера на мярката с най-дълъг срок. Недопустимо е приспадането да обхване само част от тези мерки. Ако зачетеното предварително задържане достига срока на някоя или всички пробационни мерки, то тази мярка или цялото наказание следва да се считат за изпълнени.

При конкретното приспадане на всяка пробационна мярка възникват и допълнителни затруднения предвид различното им съдържание. По отношение на мерките – „задължителна регистрация по настоящ адрес“, „задължителни периодични срещи с пробационен служител“, „ограничения в свободното придвижване“ и „поправителен труд“ от срока на мерките се приспада предварителното задържане в указаното съ-

отношение, като това приспадане не се отразява на тяхното съдържание – периодичността на регистрацията определена от съда; броя на срещите определен от пробационния служител; вид и съдържание на наложеното ограничение; процента на удържките от възнаграденията при поправителния труд. По-различно стоят нещата при останалите две мерки – „включване в курсове за професионална квалификация, програми за обществено въздействие“ и „безвъзмезден труд в полза на обществото“.

При курсовете и програмите, периода на предварителното задържане ще се приспадне от срока, за който са наложени и това пак няма да се отрази на тяхното съдържание. Проблемът, който може да възникне е, че тези курсове и програми имат определена продължителност, която след приспадането би се оказала по-голяма от тази за изпълнение на мярката. Нещо повече. Курсовете за професионална квалификация се организират от външни организации, които издават удостоверителния документ за придобиване на посочената квалификация единствено след завършване времетраенето на курса и изпълнение на всички предвидени условия – присъствия, изпит на теоретичните знания и практически умения. Как следва да се процедира в такава ситуация? Тълкуването на нормата на чл. 42а, ал. 2, т. 4 НК води до извода, че за изпълнение на тази пробационна мярка е достатъчно, осъдения да бъде включен в такава програма или курс. Не съществува изискване спрямо него за успешното ѝ/му завършване. Кое то на практика означава, че с изтичане на срока на мярката, от осъдения отпада тежестта за посещение на курсовете или програмите, а продължаването им остава само в неговата воля. Едва ли подобно разрешение на проблема се покрива с целта на посочената мярка регламентирана в чл. 42б, ал. 4 НК - пробационната мярка включване в курсове за професионална квалификация, програми за обществено въздействие е насочена към трудова интеграция или изграждане на социални навики и умения за законосъобразно поведение на осъдения. Изпълнението на наказанията не е някакво безцелно засягане на правата и свободите на осъдените, то е насочено към постигане на целите заложени в нормативните актове регламентиращи тази материя. Затова в дейността по изпълнение на наказанията водещ е принципа на резултата, а не принципа на усърдието, което налага извода, че тази пробационна мярка трябва да се счита за изпълнена, когато е завършен/а успешно курса/програмата.

Най-сериозните затруднения съществуват при приспадането на предварителното задържане от безвъзмездния труд. Тази пробационна мярка има два основни компонента – времеви (срокът, за който е наложена) и съдържателен (часовете труд, които трябва да бъдат изработени). Приспадането ще се приложи спрямо двете компоненти на мярката. Докато за срокът на безвъзмездния труд не съществуват затруднения поради еднородността на величините (календарен срок), то при часовете труд положението е коренно противоположно. Как следва да се случи това приспадане? Становището на Върховната касационна прокуратура изразено в писмо №187/29. 03. 2010г. е, че водещи са часовете труд, които осъдения ще трябва да отработи, защото с тяхното изпълнение мярката се счита за изпълнена. Другият аргумент в полза на това виждане е, че часовете могат да се отработят за по-кратък срок от определения в съдебния акт. Всичко това ги води до извода, че часовете също трябва да се приспадат в съотношение три към едно – един ден задържане се равнява на три часа безвъзмезден труд. Не подкрепям посоченото становище по следните основни съображения:

-Аргумента, че часовете могат да се отработят за по-кратък срок от определения в съдебния акт е крайно недостатъчен, за да обоснове водещата роля на часовете спрямо срока. Изработването на часовете преди изтичането на календарния срок е възможно, но не винаги се случва на практика. Често по обективни и субективни причини, часовете се отработват в последните дни на определения срок, в ко-

ето няма нищо противоправно, стига да са спазени изискванията на чл. 221, ал. 3 и ал. 4 от Закона за изпълнение на наказанията и задържането под стража (ЗИНЗС).

- Размерът на наказанието пробация се определя от мярката с най-голяма продължителност – чл. 231, ал. 1 ЗИНЗС. Когато това е безвъзмездния труд, размерът на наказанието пробация ще се определи от срока, за който той е наложен, а не от часовете труд, които трябва да се изработят.

- При определяне тежестта на наказанието, водещият критерий е винаги срокът, за който то е наложено. Само когато сроковете са равни ще се вземе предвид и съдържанието на пробационните мерки.

- При замяната на пробацията с лишаване от свобода, се заменя срокът, а часовете безвъзмезден труд не се отразяват по никакъв начин при определяне размера на наказанието лишаване от свобода.

-Когато се приспада търпяното наказание пробация от лишаването от свобода, отново се приспада срокът, за който е изпълнявано, а часовете не се вземат предвид.

- Чл. 229, ал. 3, т. 3 от Правилника за приложение на ЗИНЗС (ППЗИНЗС) категорично повелява да не се привежда в изпълнение съдебен акт, в който не са определени сроковете на всяка пробационна мярка.

- Водещата роля на срока се подкрепя и от нормата на чл. 222, ал. 1 ЗИНЗС - ако след изтичането на календарния срок за полагане на безвъзмезден труд определен брой часове не са отработени, задължението на осъдения за отработването им се погасява.

- В посочения смисъл е и текста на чл. 257, ал. 4 ППЗИНЗС - не се допуска предварително отработване на часове, включени в следващи календарни години.

- Съдът не е обвързан от броя на часовете да определи и срокът за тяхното отработване. Пример: 300ч. труд могат да се наложат за срок от една година, за срок от две години по 150ч. годишно или за срок от три години по 100ч. годишно.

Посочените аргументи несъмнено водят до извода, че водещия компонент е винаги времевия, а часовете безвъзмезден труд имат спомагателно значение. От друга страна, възприетото съотношение - един ден задържане да се равнява на три часа труд, се отличава и с допълнителни недостатъци:

- Няма равенство между броя на часовете и броя на дните, за които следва да се отработят – часовете могат да са от 100 до 320, а дните са винаги 365.

- Не се отчита възможността на осъдения да работи и по-малко от три часа дневно.

- Приемаме, че осъдения ще работи още от първия ден на изпълнение на наказанието – нещо почти непостижимо на практика.

- Също така приемаме, че осъдения ще работи и всеки ден, нещо, което самият ЗИНЗС не позволява – чл. 221, ал. 3 и ал. 4.

Изложените причини правят неудачно автоматичното прилагане на това съотношение и спрямо часовете безвъзмезден труд. Неговото приложно поле ще остане само срокът на тази мярка. Всичко изложено до момента води до извода, че най-правилно и справедливо е приспадането на часовете да се случва по следната формула: броя на часовете (определени от съда годишно) разделен на 365 (броя на дните в една календарна година), а получения резултат умножим по броя на дните задържане, които предварително сме умножили по три (посоченото съотношение в чл. 59, ал. 1, т. 1, пр. 2). Пример – имаме наложен безвъзмезден труд в размер на 150ч. за срок от една година, като лицето е било задържано за период от 30 дни. Приспадането съобразно становището на ВКП ще се осъществи по следния начин – периода ще се намали с три месеца, а часовете ще се намалят с деветдесет, т. е. ще трябва да се отработят 60ч. за срок от девет месеца. При приложението на формулата, времето, за което ще трябва да отработи труда е девет месеца, а часовете труд ще се намалят с 37ч., казано по друг начин – 113ч. за срок от девет месеца.

Ще илюстрирам казаното до тук, като си послужи с действителен случай от изпълнението на наказанието пробация. На осъдения е наложено наказание пробация със следните мерки:

-Задължителна регистрация по настоящ адрес – за срок от три години;

-Задължителни периодични срещи с пробационен служител – за срок от три години;

-Безвъзмезден труд в полза на обществото – в размер на 100 часа годишно за срок от три поредни години.

Лицето е било задържано за период от 97 дни. Времето, което следва да се приспадне от изпълнението на пробационните мерки е 9 месеца и 21 дни. Съобразно становището на ВКП се приспадат и 291 часа от безвъзмездния труд, като осъдения ще трябва да отработи разликата от 9 часа. Очевидно е, че становището влиза в стълкновение, както със съдебния акт, така и с нормативната уредба. Съдът ясно е изразил в постановената от него присъда, каква е действителната му воля – часовете труд да бъдат изработени по 100 часа годишно за срок от три поредни години, а не 300 часа за срок от една година, каквото се случва в действителност. Същевременно чл. 257, ал. 4 ППЗИНЗС изрично забранява предварително отработване на часове, включени в следващи календарни години. Щом не може осъдения да отработи часове, които са включени в следващи календарни години, то не бихме могли и да му приспадаме такива часове, след като периода на приспадането е по-малък от една година (в случая 9 месеца и 21 дни). Ако приложим застъпеното от мен становище, изпълнението на безвъзмездния труд се променя коренно. Часовете, които ще трябва да се приспадат са осемдесет, от тези включени в първата календарна година от наказанието. За осъдения ще остане задължението да отработи останалите 20ч. за срок от 2 месеца и 9 дни. След изтичането на този период от време той ще трябва да изработи и 100ч., които са част от втората година на наказанието, а през третата и последните 100ч. наложени от съда. По този начин ще се изпълни точно съдебния акт и ще се спазят разпоредбите на нормативната уредба. За да не се стига до нови подобни случаи е необходимо и правилно, приспадането да се осъществява по изведената формула.

Мерките за неотклонение и дейностите по изпълнение на наказанията представляват сериозно ограничение на конституционно установени права на лицата, спрямо, които се упражняват. Недопустимо е тяхната продължителност да надвишава срокът на наказанието, определен при неговата индивидуализация от съда. Ако това се случи на практика, ще доведе до нежелани резултати – непостигане целите на наказанието и възможността на осъдените да потърсят обезщетение от държавата. Същевременно, не трябва да се стига и до другата крайност – прекаленото облекчаване на осъдените, тъй като ще се нарушат изискванията на закона и наказанието отново няма да може да постигне своите цели. Всичко това налага законовата регламентация на приспадането да е пълна и точна, а приложението ѝ да бъде единно и непротиворечиво.